

**Megváltozott munkaképességű személyek nyílt
munkaerőpiaci foglalkoztatási helyzete Magyarországon**

Budapest, 2022. február

Az MKIK Gazdaság- és Vállalkozáskutató Intézet olyan nonprofit kutatóműhely, amely elsősorban alkalmazott közgazdasági kutatásokat folytat. Célja, hogy elméletileg és empirikusan megalapozott ismereteket és elemzéseket nyújtson a magyar gazdaság és a magyar vállalkozások helyzetét és kilátásait befolyásoló gazdasági és társadalmi folyamatokról.

MKIK GVI Institute for Economic and Enterprise Research
Hungarian Chamber of Commerce and Industry

Készítette:

Bacsák Dániel, elemző, MKIK GVI

Kutatásvezető:

Nábelek Fruzsina
ügyvezető igazgató, MKIK GVI

MKIK Gazdaság- és Vállalkozáskutató Intézet
Budapest

A kézirat lezárva: 2022. február 3.

Cím: MKIK GVI
1065 Budapest, Lázár utca 10.
Tel: 235-05-84
e-mail: gvi@gvi.hu
Internet: <http://www.gvi.hu>

Megváltozott munkaképességű személyek nyílt munkaerőpiaci foglalkoztatási helyzete Magyarországon

Bevezető

Az MKIK Gazdaság- és Vállalkozáskutató Intézet (GVI) elemzésében a hazai vállalkozások megváltozott munkaképességű személyek¹ nyílt munkaerőpiaci foglalkoztatásával kapcsolatos tapasztalatait vizsgálja. Az elemzésünkben szereplő adatok a GVI 2021. októberi féléves konjunktúrafelvételéből származnak, mely során 1017 hazai, legalább 10 főt foglalkoztató vállalkozás válaszolt azzal kapcsolatban, hogy foglalkoztatnak-e megváltozott munkaképességű személyt,² ha igen, milyen tényezők segítik ebben őket, illetve milyen ösztönzők segítenék elő a jelenleginél több megváltozott munkaképességű munkavállaló foglalkoztatását. Ahol lehetőség adódik rá, az eredményeket összehasonlítjuk a 2019. októberi féléves konjunktúrakutatás során a témában felvett adatainkkal.

Az elemzés során két súlyt használunk, attól függően, hogy az adott kérdés vállalati vagy munkavállalói fókuszú. A válaszoló vállalatok mintája előbbi esetben a vállalatméret és a gazdasági ágak (feldolgozóipar, építőipar, kereskedelem, egyéb szolgáltatás³) szerint a regisztrált vállalkozások számára vonatkozóan, utóbbi esetben pedig az alkalmazottak számára vonatkozóan reprezentatív. Az elemzésben a súlyozatlan elemszámokat tüntetjük fel, létszámkategória, gazdasági ágazat és tulajdonszerkezet szerinti bontásban a *Mellékletben* is közöljük őket.

Az elemzésben használt létszámkategóriák megállapításakor figyelembe vettük, hogy a jelenlegi törvényi szabályozás értelmében⁴ a munkaadó a megváltozott munkaképességű személyek foglalkozási rehabilitációjának elősegítése érdekében rehabilitációs hozzájárulás fizetésére köteles, ha az általa foglalkoztatottak átlagos statisztikai állományi létszáma a 25 főt meghaladja, és az általa foglalkoztatott megváltozott munkaképességű személyek átlagos statisztikai állományi létszáma nem éri el a létszám 5 százalékát (kötelező foglalkoztatási

¹ Akinek az egészségi állapota (1) a rehabilitációs hatóság komplex minősítése alapján 60 százalékos vagy kisebb mértékű; (2) aki legalább 40 százalékos egészségkárosodással rendelkezik, az erről szóló szakvélemény, szakhatósági állásfoglalás, hatósági bizonyítvány, minősítés időbeli hatálya alatt; (3) akinek a munkaképesség csökkenése 50-100 százalékos mértékű; (4) aki a komplex minősítés alól jogszabály rendelkezése alapján mentesül, rokkantsági ellátás folyósításának időtartama alatt.

² Mivel a nyílt munkaerőpiaci foglalkoztatást vizsgáltuk, a mintából a megváltozott munkaképességű foglalkoztatottak aránya alapján kiszűrtük azokat a vállalkozásokat, melyeknek a rehabilitációs foglalkoztatás a profilja (azaz 50 százalékosnál magasabb a rehabilitációs foglalkoztatási arány.)

³ Szállítás, raktározás; szálláshely-szolgáltatás, vendéglátás; információ, kommunikáció; ingatlanügyletek; szakmai, tudományos, műszaki tevékenység; adminisztratív és szolgáltatást támogató tevékenység.

⁴ 2011. évi CXCI. törvény a megváltozott munkaképességű személyek ellátásairól és egyes törvények módosításáról. (továbbiakban: Mmtv.) Elérhető: <https://net.jogtar.hu/jogszabaly?docid=a1100191.tv> (utolsó letöltés: 2022.01.24.)

szint).⁵ Ezért a vizsgálatunkban külön kategóriát képeznek a 10–25 főt foglalkoztató, rehabilitációs hozzájárulás fizetésére nem kötelezhető cégek.

Összefoglalás

A vizsgálatba a legalább 10 főt foglalkoztató vállalkozásokat vontuk be. **A válaszoló vállalkozások 33 százaléka foglalkoztat legalább egy fő megváltozott munkaképességű munkavállalót**, legnagyobb arányban az 50–249 fős (62 százalék) és a több mint 250 főt (80 százalék) foglalkoztató nagyvállalatok, a gazdasági ágazatokat tekintve elsősorban a feldolgozóipari cégek (49 százalék), tulajdonszerkezet szerint pedig a külföldi (rész)tulajdonban álló vállalatok (44 százalék). **A foglalkoztatottak összesített létszámához viszonyítva ugyanakkor mindösszesen a munkavállalók 0,8 százaléka megváltozott munkaképességű**, arányuk a 26–49 fős vállalkozásoknál (2,7 százalék), a kereskedelmi vállalatoknál (1,7 százalék) és a külföldi (rész)tulajdonban lévő cégeknél (1,5 százalék) a legmagasabb.

A 25 főnél nagyobb, megváltozott munkaképességű munkavállaló(ka)t is foglalkoztató cégek mintegy kétharmada (66 százalék) fizet rehabilitációs hozzájárulást – ők azok, akik bár részt vesznek a rehabilitációs foglalkoztatásban, még nem érik el az 5 százalékos kötelező foglalkoztatási szintet.

A megváltozott munkaképességű munkavállalókat foglalkoztató cégek **leginkább a társadalmi felelősségvállalást (67 százalék) és a rehabilitációs hozzájárulás megfizetése alóli mentességet (54 százalék) neveztek meg fontos motivációs tényezőnek** a rehabilitációs foglalkoztatással kapcsolatban – előbbi a 250 főnél több munkavállalót foglalkoztató nagyvállalatoknál (71 százalék), míg utóbbi a 26–49 fős vállalkozásoknál (64 százalék) a leghangsúlyosabb tényező.

A jelenleg még egyetlen megváltozott munkaképességű munkavállalót sem foglalkoztató **válaszadó cégek 44 százaléka vélekedik úgy, hogy a jövőben élne a rehabilitációs foglalkoztatás lehetőségével.**

Az összes válaszadó több mint fele szerint **a megváltozott munkaképességű munkavállalók foglalkoztatása után járó adókedvezmény emelése (55 százalék), valamint a mentorálásra és a megfelelő munkakörülményekre nyújtott bér- és költségtámogatás (51 százalék) segítené elő leginkább** azt, hogy a jelenleginél nagyobb mértékben vegyen részt a rehabilitációs foglalkoztatásban. Ezt azonban jelentősen hátráltathatja, hogy **mindösszesen a cégek 6 százaléka rendelkezik megváltozott munkaképességű munkavállalók kiválasztására és foglalkoztatására kialakított belső eljárásrenddel.**

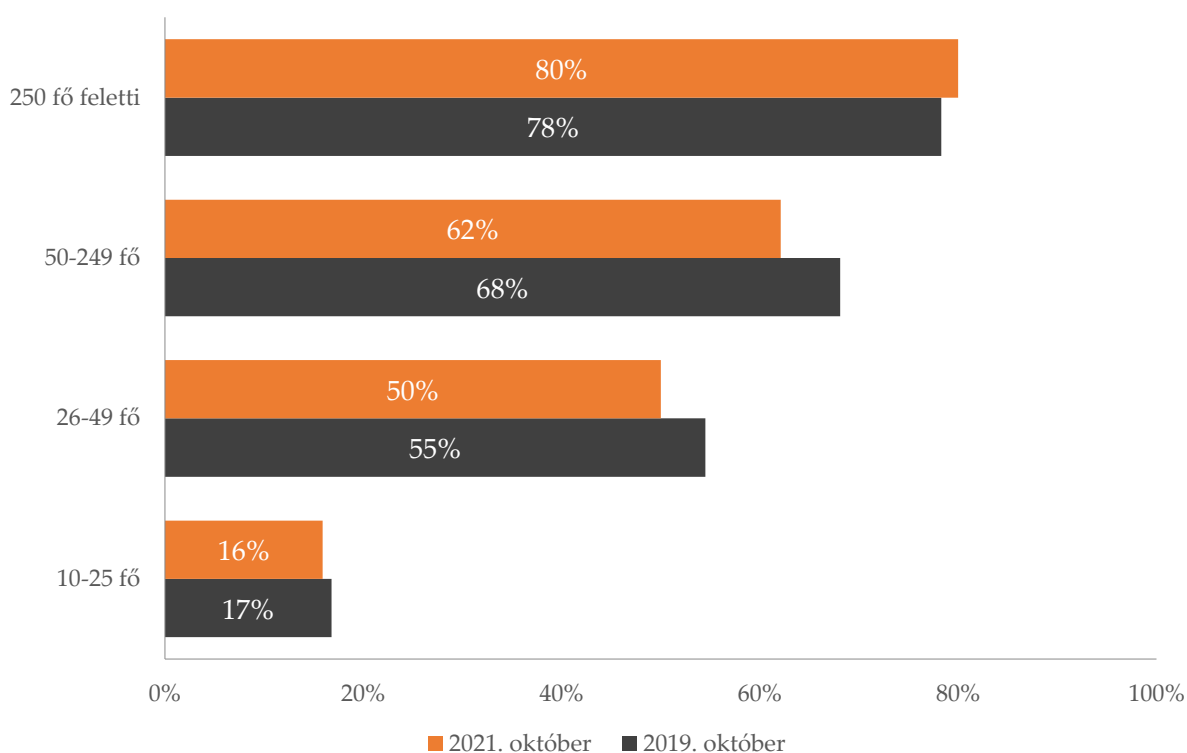
⁵ Mértéke az adatfelvétel időpontjában, azaz 2021-ben: a hiányzó megváltozott munkaképességű dolgozói létszám x 1.449.000Ft/fő/év. Mértéke 2022-ben: a hiányzó megváltozott munkaképességű dolgozói létszám x 1.800.000Ft/fő/év. (Mmtv.23.§ /5/)

A munkáltatók rehabilitációs foglalkoztatási hajlandósága

A vizsgálatba bevont és a kérdésre válaszoló cégek 33 százaléka foglalkoztat legalább egy fő megváltozott munkaképességű személyt, ez az arány pedig nagymértékben függ a létszámkategóriától. Míg a 10–25 fős – tehát a rehabilitációs hozzájárulás megfizetése alól eleve mentesülő – cégek esetében ez az arány csupán 16 százalék, addig a 26–49 fős vállalkozásoknál 50 százalék, az 50–249 fős vállalatoknál 62 százalék, a 250 fő feletti nagyvállalatoknál pedig már 80 százalék. Tehát a foglalkoztatotti létszám növekedésével nő a megváltozott munkaképességű személyek foglalkoztatásának esélye.

2019 őszén, a koronavírus-járványt megelőző időszakban a rehabilitációs foglalkoztatás aránya 2 százalékponttal volt magasabb (35 százalék) – létszámkategória szerinti bontásban a 26–49 fős és az 50–249 fős cégek körében a legmarkánsabb a csökkenés, míg a 250 fő feletti nagyvállalatok esetében 2 százalékpontos növekedés figyelhető meg.

1. ábra: Megváltozott munkaképességű munkavállalók foglalkoztatásának aránya vállalati szinten, létszámkategória szerint, N_{2021. október}=976, N_{2019. október}=883



Súlyozás: a válaszoló vállalatok mintája reprezentatív a vállalatméret és a gazdasági ágak szerint a regisztrált vállalkozások számára vonatkozóan.

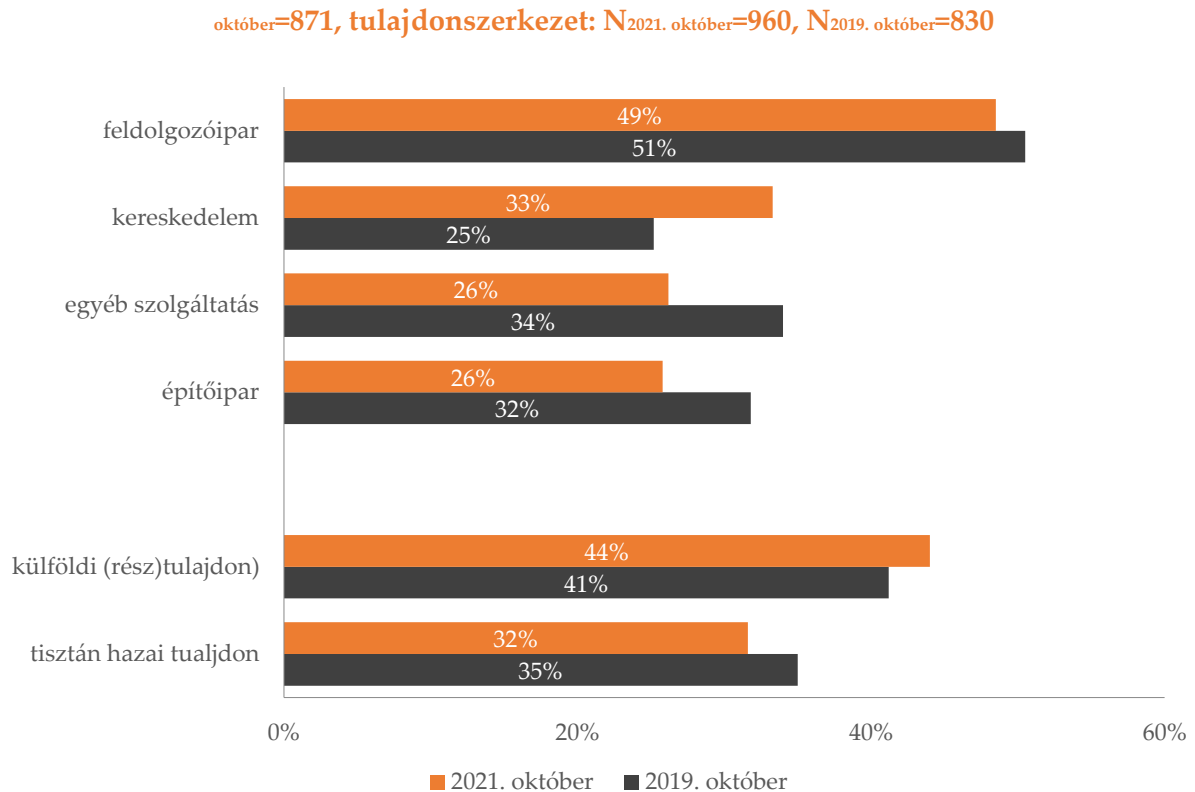
Forrás: GVI 2021

Ha az adatokat gazdasági ágazatonként vizsgáljuk, szintén szignifikáns eltérés tapasztalható. Vállalati szinten leginkább a feldolgozóiparban jellemző a rehabilitációs foglalkoztatás (49 százalék), utána következik a kereskedelem (33 százalék), míg az egyéb szolgáltatások területén és az építőiparban fordul elő legkevésbé (26–26 százalék).

Figyelemreméltó, hogy 2019 októberéhez képest a kereskedelmi cégek körében 8 százalékponttal nőtt a rehabilitációs foglalkoztatás aránya, miközben a többi ágazatban 2–8 százalékpontos csökkenés figyelhető meg.

Tulajdonszerkezet szerint jól látható, hogy – szintén *vállalati szinten* – a külföldi (rész)tulajdonban lévő vállalkozások nagyobb valószínűséggel vesznek részt a rehabilitációs foglalkoztatásban, ráadásul arányuk még nőtt is 2019 októberéhez képest.

2. ábra: Megváltozott munkaképességű munkavállalók foglalkoztatásának aránya vállalati szinten gazdasági ágazat és tulajdonszerkezet szerint, ágazat: N_{2021. október}=975, N_{2019. október}=871, tulajdonszerkezet: N_{2021. október}=960, N_{2019. október}=830



Súlyozás: a válaszoló vállalatok mintája reprezentatív a vállalatméret és a gazdasági ágak szerint a regisztrált vállalkozások számára vonatkozóan.

Forrás: GVI 2021

Az, hogy adott vállalati kategóriában milyen gyakran fordul elő legalább egy fő rehabilitációs foglalkoztatása (*vállalati szint*), önmagában nem nyújt információt arról, hogy összességében mekkora létszámban, milyen arányban foglalkoztatnak megváltozott munkaképességű munkavállalókat a cégek (*munkavállalói szint*), azaz mennyire tekinthető rendszerszintűnek a rehabilitációs foglalkoztatás. Ezért a következőkben megvizsgáljuk azt is, hogy a kutatásban részt vevő vállalkozásoknál foglalkoztatott összes munkavállaló hány százaléka megváltozott munkaképességű.

Eszerint a foglalkoztatottak mindösszesen 0,8 százaléka megváltozott munkaképességű,⁶ és jól látható, hogy a 26–49 fős cégeknél a legmagasabb (2,7 százalék), míg a 250 fő feletti nagyvállalatoknál a legalacsonyabb (0,7 százalék) az arányuk – értelemszerűen egy nagy cégnél ugyan nagyobb eséllyel lesz legalább egy fő megváltozott munkaképességű munkavállaló, ugyanakkor a kisebb vállalkozásoknál magasabb az összesített foglalkoztatotti létszámhoz viszonyított arányuk. Ez utóbbit a rehabilitációs hozzájárulás fizetése alóli mentesülés is magyarázhatja: egy 26 fős cégnél az ehhez szükséges kötelező foglalkoztatási szint mindösszesen 1,3 fő, míg egy 250 fős cégnél már 13 fő, azaz a kisebb vállalkozások könnyebben elérhetik azt az arányt, aminél már mentesülnek a rehabilitációs hozzájárulás alól.⁷

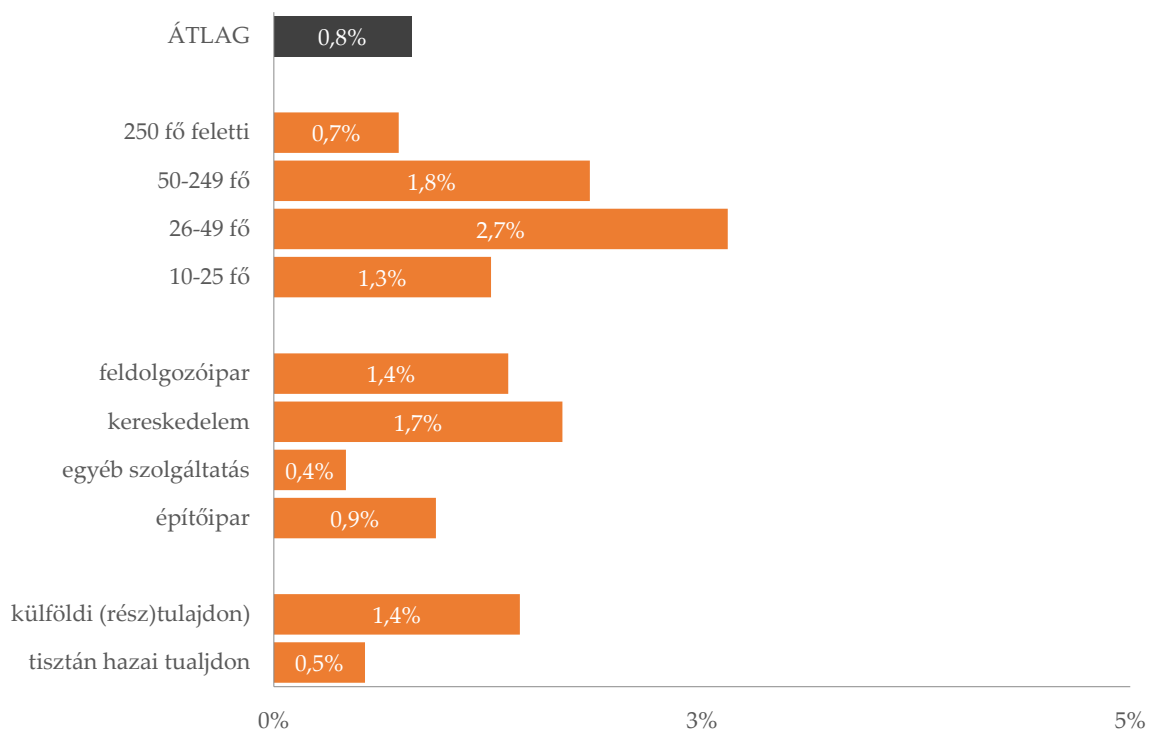
A gazdasági ágazatokat tekintve a kereskedelemben (1,7 százalék) és a feldolgozóiparban (1,4 százalék) a legmagasabb, az egyéb szolgáltatások területén pedig a legalacsonyabb (0,4 százalék) a megváltozott munkaképességű munkavállalók összesített foglalkoztatotti létszámhoz viszonyított aránya, tulajdonszerkezet alapján pedig egyértelműen a külföldi (rész)tulajdonban lévő cégek azok, akik nagyobb arányban foglalkoztatják őket (1,4 százalék).

⁶ Ez jelentősen alacsonyabb arányszám, mint amekkora a megváltozott munkaképességűek számából következne. A rehabilitációs foglalkoztatásban rejlő munkaerőpiaci tartalékot jelzi, hogy 2020. II. negyedévében a megváltozott munkaképességűek foglalkoztatási aránya 27,5 százalék volt, míg a nem megváltozott munkaképességűeké 77 százalék.

(forrás: https://www.ksh.hu/docs/hun/xstadat/xstadat_evkozi/e_megvamk9_16_01k.html, utolsó letöltés: 2022.02.02.)

⁷ Ez egybevághat Krekó és Scharle kutatási eredményeivel: a NAV vállalati adóbecslései alapján úgy találták, hogy „a közvetlenül a 25 fős mérethatár feletti vállalatoknak 2012-ben átlagosan lényegesen több megváltozott munkaképességű alkalmazottjuk volt (körülbelül 0,6), mint a határ alattiaknak (körülbelül 0,3). A jelentős hatás ellenére a megváltozott munkaképességű alkalmazottak száma a mérethatár felett is jóval elmarad a kötelező foglalkoztatási szinttől (ami egy 25 fős vállalatnál 1,3), és a helyzet érdemben 2017-ben sem változott.” Krekó Judit–Scharle Ágota (2020): A kötelező foglalkoztatási kvóta és a rehabilitációs hozzájárulás. In: Fazekas-Elek-Hajdu (szerk.): Munkaerőpiaci Tükör 2019. pp. 186-187. KRTK KTI, Budapest.

3. ábra: Megváltozott munkaképességű munkavállalók foglalkoztatásának aránya az összes foglalkoztatotthoz viszonyítva



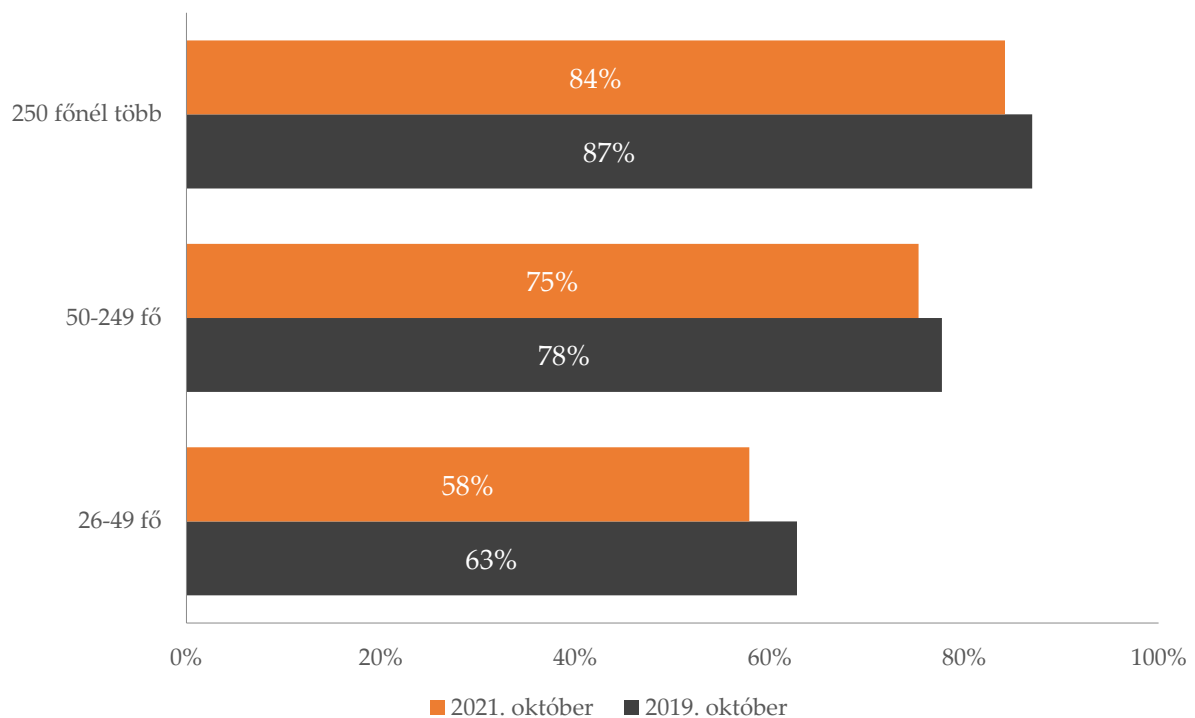
Súlyozás: a válaszoló vállalatok mintája reprezentatív a vállalatméret és a gazdasági ágak szerint az alkalmazásban állók számára vonatkozóan.

Forrás: GVI 2021

Adatfelvételünkben megkérdeztük, a válaszadó vállalkozások fizetnek-e rehabilitációs hozzájárulást. Ennek kapcsán megvizsgáltuk, hogy azon legalább 26 fős cégek körében, melyek foglalkoztatnak megváltozott munkaképességű személyeket, milyen gyakori, hogy a rehabilitációs foglalkoztatás szintje nem éri el a törvényben meghatározott kötelező foglalkoztatási szintet (5 százalék), mely a hozzájárulás megfizetése alól mentesítene. Úgy véljük, ezek azok a vállalkozások, melyeknél a legnagyobb esély van a rehabilitációs foglalkoztatás bővítésére, hiszen rendelkeznek már tapasztalattal ezen a területen. Az adatokból látható, hogy minél több munkavállalót foglalkoztat egy vállalat, annál gyakoribb, hogy a megváltozott munkaképességű munkavállalók aránya nem éri el az 5 százalékos kötelező foglalkoztatási szintet: a 26–49 fő közötti cégeknél ez az arány 58 százalék, míg a 250 fő feletti vállalatoknál már 84 százalék.

A 2019. őszi adatokkal összehasonlítva megállapítható, hogy mindegyik létszámkategória esetében csökkent a hozzájárulást fizető cégek aránya, ami azt mutathatja, hogy miközben – ahogyan korábban láttuk – némileg csökkent a rehabilitációs foglalkoztatásban részt vevő vállalkozások aránya, ezen cégek nagyobb létszámban foglalkoztatnak megváltozott munkaképességű munkavállalókat, azaz arányaiban több olyan vállalkozás van közöttük, amelyek eléri az 5 százalékos kötelező foglalkoztatási szintet.

4. ábra: Rehabilitációs hozzájárulás fizetésének gyakorisága megváltozott munkaképességű munkavállalókat foglalkoztató cégek körében létszámkategória szerint, N_{2021. október}=365, N_{2019. október}=421

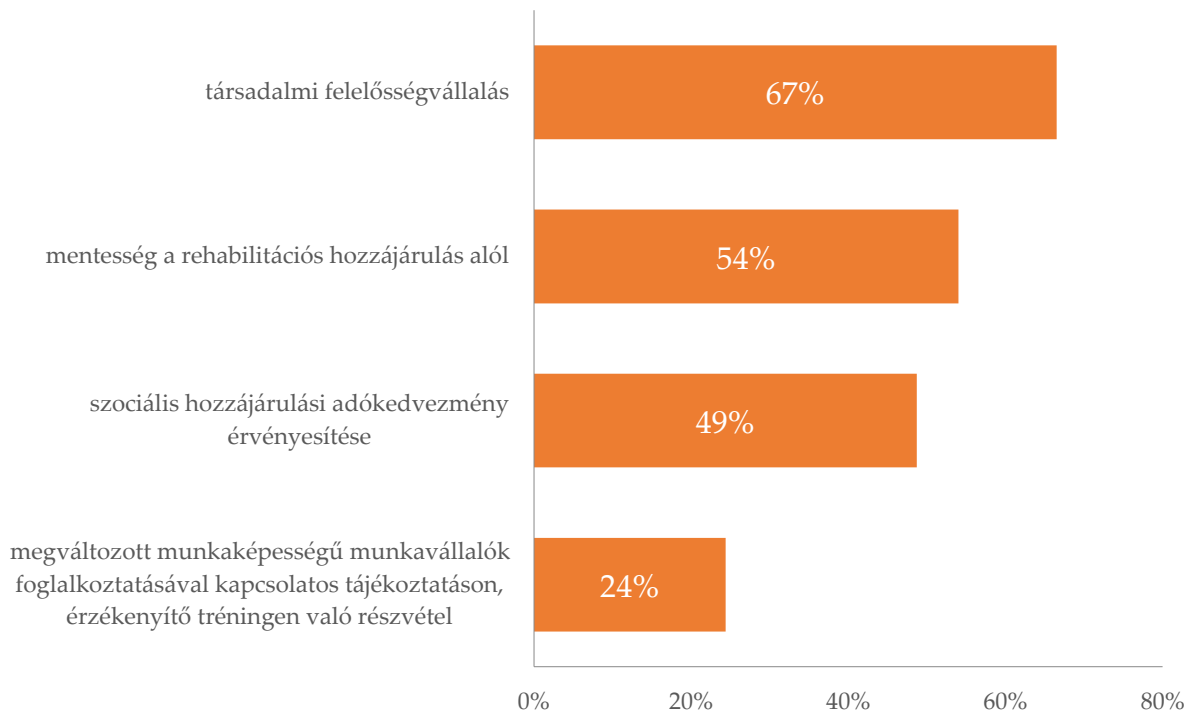


Súlyozás: a válaszoló vállalatok mintája reprezentatív a vállalatméret és a gazdasági ágak szerint a regisztrált vállalkozások számára vonatkozóan.

Forrás: GVI 2021

Az adatfelvétel során megkérdeztük azokat a cégeket, melyek saját bevallásuk szerint foglalkoztatnak megváltozott munkaképességű munkavállalókat, hogy ebben milyen tényezők játszanak fontos szerepet. A társadalmi felelősségvállalást 67 százalékuk, a rehabilitációs hozzájárulás megfizetése alóli mentességet 54 százalékuk, a szociális hozzájárulási adókedvezmény érvényesítését 49 százalékuk, a megváltozott munkaképességű munkavállalók foglalkoztatásával kapcsolatos tájékoztatáson, érzékenyítő tréningen való részvételt pedig mindösszesen a 24 százalékuk nevezte meg fontos motivációs tényezőnek.

5. ábra: Megváltozott munkaképességű munkavállalók jelenlegi foglalkoztatását motiváló tényezők, N=403–428



Kérdés: Kérem, értékelje az alábbi szempontokat a szerint, hogy mennyire játszanak fontos szerepet abban, hogy az Ön cége foglalkoztat megváltozott munkaképességű munkatársat! (1=Egyáltalán nem fontos, 5=Nagyon fontos)

Megjegyzés: A válaszadók több válaszlehetőséget is megjelölhettek. Az ábra a fontos (4) és a nagyon fontos (5) válaszok összesített arányát mutatja.

Súlyozás: a válaszoló vállalatok mintája reprezentatív a vállalatméret és a gazdasági ágak szerint az alkalmazásban állók számára vonatkozóan.

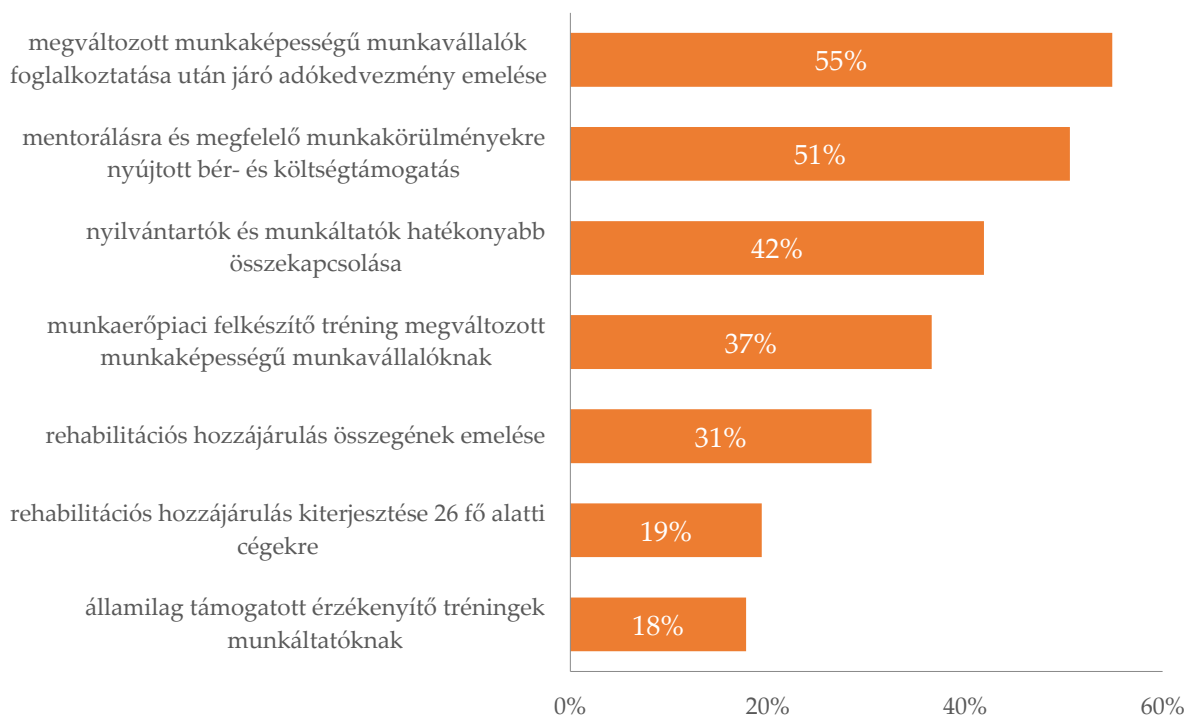
Forrás: GVI 2021

Létszámkategóriánként vizsgálva a tényezők szerepét kirajzolódott, hogy a társadalmi felelősségvállalás és az érzékenyítő tréningek a 250 fő feletti nagyvállalatoknál, a rehabilitációs hozzájárulás alóli mentesség és az adókedvezmény érvényesítése pedig a 26–49 fős cégek esetében jelent az átlagosnál nagyobb arányban motiváló tényezőt.

A rehabilitációs foglalkoztatás lehetséges ösztönzői

Vizsgáltuk azt is, hogy a vállalkozások szerint mely intézkedések segítenék elő azt, hogy a jelenleginél több megváltozott munkaképességű munkavállalót foglalkoztassanak a cégek. A rehabilitációs foglalkoztatás esetén igénybe vehető adókedvezmény emelését említették a válaszadók a legnagyobb arányban (55 százalék), nem sokkal maradt el tőle a mentorálásra és a megfelelő munkakörülményekre nyújtott bér- és költségtámogatás (51 százalék). A rehabilitációs hozzájárulás 26 fő alatti cégekre történő kiterjesztését és az államilag támogatott érzékenyítő tréningeket a vállalkozások alig ötöde jelölte meg (19, illetve 18 százalék), megemlítendő ugyanakkor, hogy előbbi intézkedést a 10–25 fő közötti cégek 38 százaléka tekinti hatékony eszköznek.

6. ábra: Megváltozott munkaképességű munkavállalók jövőbeli foglalkoztatását segítő tényezők, N=812–859



Kérdés: Mennyire segítenék elő az alábbi intézkedések azt, hogy az Ön cége a jelenleginél több megváltozott munkaképességű munkavállalót alkalmazzon? (1= Egyáltalán nem segítené elő, 5 = Nagy mértékben elősegítené)

Megjegyzés: A válaszadók több válaszlehetőséget is megjelölhettek. Az ábra az elősegítené (4) és a nagy mértékben elősegítené (5) válaszok összesített arányát mutatja.

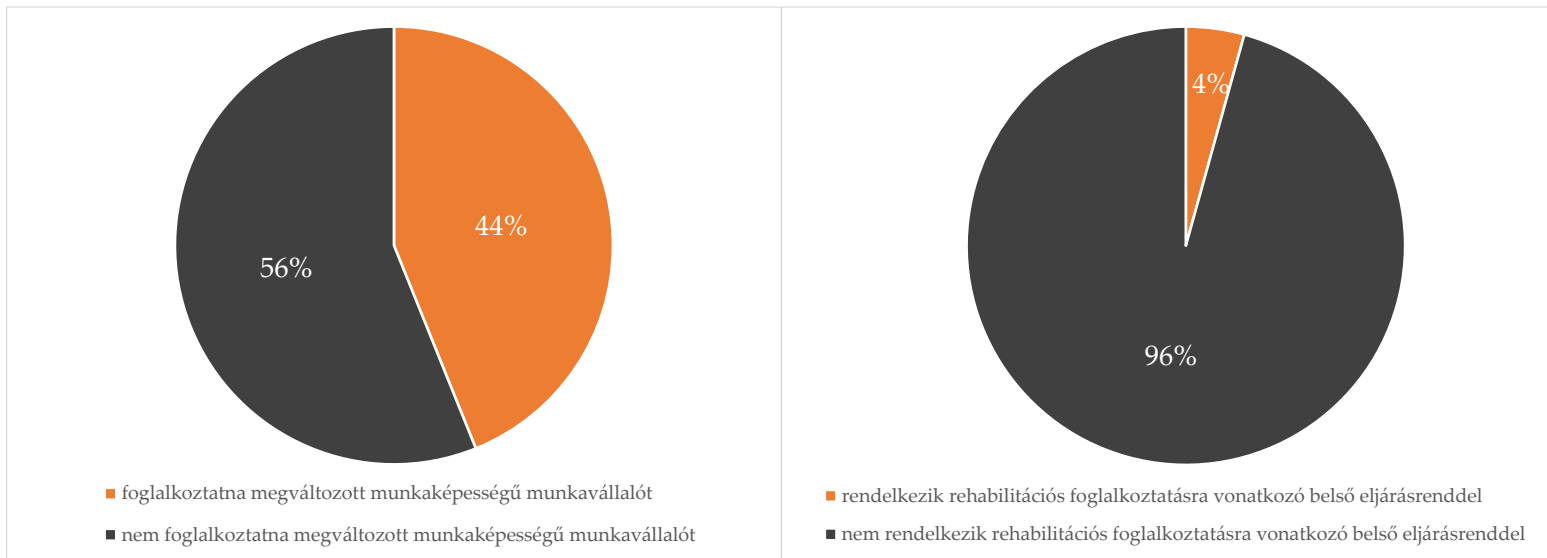
Súlyozás: a válaszoló vállalatok mintája reprezentatív a vállalatméret és a gazdasági ágak szerint az alkalmazásban állók számára vonatkozóan.

Forrás: GVI 2021

A jelenleg még egyetlen megváltozott munkaképességű munkavállalót sem foglalkoztató válaszadó cégek 44 százaléka vélekedik úgy, hogy a jövőben elképzelhető, hogy élni fog ennek a lehetőségével. Ezt azonban jelentősen hátráltathatja, hogy csupán 4 százalékuk alakított ki belső eljárásrendet megváltozott munkaképességű munkavállalók kiválasztására és

foglalkoztatására – ugyanakkor még azoknak a vállalkozásoknak is csupán a 9 százaléka rendelkezik ilyennel, melyek jelenleg is részt vesznek a rehabilitációs foglalkoztatásban.

7. ábra: A rehabilitációs foglalkoztatásban jelenleg nem részt vevő cégek megváltozott munkaképességű munkavállalók foglalkoztatására való hajlandósága és a foglalkoztatásukra kialakított belső eljárásrend, N_{bal}=490, N_{jobb}=492



Súlyozás: a válaszoló vállalatok mintája reprezentatív a vállalatméret és a gazdasági ágak szerint a regisztrált vállalkozások számára vonatkozóan.

Forrás: GVI 2021

Melléklet

A legalább 10 főt foglalkoztató cégek létszámkategória, gazdasági ágazat és tulajdonszerkezet szerinti súlyozatlan megoszlása a 2021. októberi féléves konjunktúrafelvételben

		Súlyozatlan elemszám
Létszámkategóriák (N=1017)	10-25 fő	356
	26-49 fő	195
	50-249 fő	341
	250 fő felett	125
Gazdasági ágazatok (N=1016)	feldolgozóipar	380
	építőipar	132
	kereskedelem	191
	egyéb szolgáltatás	313
Tulajdonszerkezet (N=1001)	tisztán hazai tulajdon	838
	külföldi (rész)tulajdon	163

Forrás: GVI 2021